

Прегледни рад

Јелена ВОЈИНОВИЋ-КОСТИЋ*

ПЕУ „Апеирон“, Факултет филолошких наука Бања Лука

МАКРОСТРУКТУРА СКУПШТИНСКИХ ДЕБАТА И НЕКА ОД ЊЕНИХ ЈЕЗИЧКИХ ОБЕЛЕЖЈА НА СИНТАГМАТСКО-ЛЕКСИЧКОМ НИВОУ

Айсиџракић: Почети изучавања аргументације воде из времена антике и развоја реторике као дисциплине. Савремена аргументациона теорија се базира на, пре свега, Аристотеловим реторичким поставкама, али не само на њима. Развој лингвистике и анализе дискурса донео је и нове погледе на аргументацију. Данашња теорија посматра аргументацију, аргументе (као њене делове), претпоставке итд. са позиција прагма- дијалектике.

У раду износимо основне карактеристике аргументације које су поткрепљује-мо примерима из дебата реализованих у Параламету Републике Србије (Дебате, коришћене као корпус на којем је обаљено истаживање, суе део отворених седница Скупштине Србије, емитоване на телевизијском програму РТС2, у периоду октобар 2007 – август 2009. Седнице су снимане а потом транскрибоване. Снимљено је 53 сата материјала. Нису коришћени званични скупштински транскрипти због граматичких интервенција које се врше на њима.)

У раду анализирамо основна обележја макроструктуре дебате, релације међу аргументима, структуре аргументације. Идентификовани елементи аргументације, појавни облици, структура, језички елементи су и емпијски поткрепљени кроз њихово постојање у конкретном дискурсу.

Кључне речи: аргументација, аргумент, макроструктура, родно равноправни језик, апелативи, структура аргументације, кохерентна дебата, некохерентна дебата, субјективизација, модалност.

МАКРОСТРУКТУРА СКУПШТИНСКИХ ДЕБАТА И АРГУМЕНТАЦИОНА ТЕОРИЈА¹

Аргументациона теорија је интердисциплинарна област научног рада која се бави проучавањем аргументације и аргумента. Предмет је интересовања научника различитих профила: филозофа, комуниколога, правника,

* Доцент, jellianna@gmail.com

1 Рад је део истраживања спроведеног ради израде докторске дисертације „Лингвистичка обележја језика јавних политичких дебата.“ (Теза је одбрањена 2016. године на Филолошком факултету, Универзитет у Београду.)

класичних и модерних реторичара, формалних и неформалних логичара, прагматичара и, наравно, лингвиста. Теорија аргументације се развила ослањајући се на основне принципе античке реторике, који и данас представљају окосницу ове теорије. Развој аргументационог дискурса је могућ тамо где се јави потреба за образлагањем изнетих ставова, идеја, мишљења због неслагања са ставовима, идејама или мишљенима саговорника или исказане сумње, од стране саговорника, у њихову оправданост или адекватност.

Циљ аргументације је, према томе, убеђивање саговорника у исправност презентованог стајалишта или изношења рационалне критике његовог стајалишта (под стајалиштем подразумевано ставове, мишљења и идеје говорника о одређеној теми). Аргументација је, као такава, процес који се мора развијати плански ради остварења њеног основног циља да се исказ учини прихватљивим за саговорника и могуће ју је схематски приказати. У теорији аргументације су развијене различите схеме за представљање аргументације, почев од оних које воде порекло од класичних реторичара па до Толуминове схеме аргументације (Толумин, 1958).

Према броју учесника, аргументација може бити и индивидуална и колективна. У индивидуалној, као што само име каже, учествује један говорник. Индивидуална аргументација може да се инкорпорира у колективну. У колективној аргументацији учествује више говорника. У параметарном дискурсу, као што се види на примеру скуштинског дебатоног дискурса, оне се у одређеном степену преплићу, сходно говорној ситуацији, важности теме и потреби. Степен прихваћености, превазилажења разлика у почетним стајалиштима, већи у колективној него у индивидуалној аргументацији, због изношења више аргумента или истих аргумената на више начина, од стране више говорника.

Аргументација се може састојати од једног или више аргумента. Они су њени функционални делови и у својој су основи комплексни искази. Да би постигли циљ аргументи требају бити оправдани, кохерентни, координирани, добро дефинисани и међусобно повезани. Морају бити реалан одговор на аргумент саговорника. Међу аргументима постоји и одређена хијерархија, коју успешан говорник гради од првог аргумента у којем износи свој лични, или став колектива који представља тј. политичке партије, до завршног, који је нека врста закључка.

Аргументација се заснива на идентификацији ставова, утврђивању неизречених претпоставки, схемама аргумената, анализи структуре аргументације, евалуацији значаја аргумента. У аргументацији говорник почиње од тачне или погрешне претпоставке, која је различита од мишљења, претпоставке његовог саговорника, а са циљем да саговорник прихвати мишљење, које се иницијално разликовало од његовог. Да би била добро изграђена потребно ју је и добро припремити. При припреми дебате особа

често не зна унапред које ће стајалиште друга страна заступати и у ком правцу ће се дебата развијати.

У свакодневном животу није ретка појава да говорници, иако заступају различита мишљења, не покушавају да их превазиђу, да аргументовано продискутују, да дођу до одређене врсте слагања или одређеног нивоа слагања. Уколико се ипак приступи дискутовању о одређеној теми, и у таквој комуникацији се употребљавају аргументи, онда та дискусија поприма карактеристике аргументационе дискусије. Понекад је тешко повући јасну линију између уобичајене конверзације и аргументационог дискурса зато што многе конверзације имају елементе и једног и другог, и лако могу да пређу из једног облика у други. Из ових разлога аргументацију и можемо посматрати као језичку активност која има за циљ убеђивање, на разуман, критички начин, саговорника у сопствено стајалиште кроз постављање претпоставки. До аргументације долази управо због потребе говорника, који заступају различита стајалишта, да те различитости превазиђу и разреше. Превазилажење разлика у мишљењу се постиже када једна страна одбаци своје мишљење, или туђе, прихвати туђе мишљење или другу страну доведе у такву ситуацију, добром аргументацијом, да одбаци сопствено мишљење и ставове на којимасе оно базира. Право превазилажење разлика у мишљењима дешава се тек онда када обе стране заузму исте позиције и то на основу рационалних аргумената, било да обе стране одбаце или прихвате мишљење, или доведу у питање своје ставове и мишљење

У аргументационом говору се обично почиње уводом, којим говорник побуђује пажњу слушалаца. Потом се износе потребне информације и започиње са аргументацијом. На крају говора говорник понавља своје стајалиште и, евентуално, сумира најважније аргументе. У теорија аргументације се препоручује да увод буде што занимљивији и интригантнији за слушаоца, да му привуче пажњу. Ово се може постићи на различите начине, користећи различита језичка средства, нпр. алудирајући на конкретно дешавање, постављајући конкретна питања, која су важна за аудиторијум, и при томе се мора обезбедити јасна веза између стајалишта и аргументације која га прати. Стајалиште се, као такво, обично и презентује у оквиру уводног дела. Говорник у уводу саопштава о чему ће говорити и које је његово стајалиште. Потом износи аргументе и контра аргументе. Ради образлагања стајалиште износи се најјачи аргументе или на самом почетку говора или на самом крају. Закључак је обично ефектан и јасан. Понекад говорници праве, при закључивању говора, везу са аргументима изнесеним у уводном делу.

Макросируктiуру скуйшiинских дебaтa карактеришу одступање од главне теме дебате и дигресија. Одступања од теме у оквиру дебате бележимо у оним њеним деловима у којима народни посланици уносе, кроз аргументацију о теми која је предмет дискусије, нову тему па се, након тога,

обично на крају говора, опет враћају на основну тему дискусије. Истицањем теме која мало или нимало не дотиче ону која је на дневном реду, врши се својеврсна дигресија у дискурсу и отварају се могућности за развој нових дебата унутар једне макродебате.

Развој дебате, са њеним затварањем и враћањем на претходну, почетну, тврдњу, је једна од таквих дебата и није честа појава у нашем корпусу. Народни посланици најчешће постављају питања једни другима и дају одговоре (неретко одговори уследе у облику реплика) и на такав начин утичу на њен даљи развој.

У наредном примеру, који илуструје макроструктуру дебате, опозициони посланик Н. П. износи примедбу на део ескпозеа мандатара. На примедбу одговара И. Д. кандидат за потпредседника. После његовог одговора посланик Н. П. враћа дискусију на почетак, на његову претходну тврдњу, и на такав начин отвара могућност за развој нове дебате. На почетку дебате која следи, народни посланик истиче проблем броја предложених чланова Владе и то образаже низом аргумената. Потпредседник му одговара, објашњавајући зашто је толико број чланова Владе, без одговарајућег проив аргумента и тако омогућава народом посланику да врати дискусију на почетак.

„Народни посланик Н. П: Ваша Влада, господине Цветковићу, коју сте предложили има 27 чланова ... Скоро да нема примјера веће владе и у највећим земљама свијета. Америка има 15, Њемачка 13, Чешка 14, Словенија 15... Морам да укажем, и на то да ће цијена формирања овако гломазне Владе бити велика, што ће поново да осјете наши грађани и привреда, прије свега.“

Народни посланик И. Д: „Ја желим, господине Поповићу, да Вас упознам: ова Влада има 26 чланова плус 27... Демократска странка Србије 7 чланова Владе, Српска радикална странка 15 чланова Владе плус 3 у оквиру 15 чланова Владе, 3 нестраначке личности, Социјалистичка странка Србије, ПУПС и Јединствена Србија 4 члана Владе и Бошњачка листа 1. Значи 7+15 је 22+4 је 26+1 је 27.“

Народни посланик Н. П: „Ова Влада се формира, вероватно, и она јесте највећа и она јесте најскупља. Ја остајем при свакој речи коју сам рекао.“

Народни посланик Н. П. износи аргумент („...Скоро да нема примјера веће владе и у највећим земљама свијета.“) којима потрепљује своје стајалиште: „Влада, овако формирна, је гломазна.“ Видимо да народни посланик употребљава реч **скоро** да би ублажио свој став јер није сигуран да баш нигде у свету нема веће владе од ове која је предлог мандатара. Избором ове лексеме говорник показује своју одговорност према изреченој примедби и представља себе као озбиљног саговорника који не износи тврдње пре него што је сасвим сигуран у њихову истинитост. Говорник је употребио и суперлатив **највећи** у синтагми *највеће земље свијета*, да би указао да и они који су најбогатији (највеће-се односи на финансијску, политичку, моћ

коју те земље имају у свету а не на површину коју она заузима) не могу себи приуштити толику Владу која, као таква, захтева издвајање значајних финансијских средстава („...цијена формирања овако гломазне Владе бити велика, што ће поново да осјете наши грађани и привреда, прије свега...“).

Потпредседник владе И. Д. као контра аргумент наводи предлог о броју министарстава које је имала политичка опција којој припада посланик који је изнео примедбу: „Ово је био предлог Демократске странке Србије: Демократска странка Србије 7 чланова Владе, Српска радикална странка 15 чланова Владе плус 3 у оквиру 15 чланова Владе, 3 нестраначке личности, Социјалистичка странка Србије, ПУПС и Јединствена Србија 4 члана Владе и Бошњачка листа 1. Значи 7+15 је 22+4 је 26+1 је 27. Народни посланик И. Д. као контра аргумент износи предлог који је у преговорима за формирање нове Владе, који нису успели, имала странка којој припада посланик Н. П. Он не наводи нити један контра аргумент на примедбу о гломазности владе нити о њеној цени. Износећи, у облику математичке калкулације, предлог странке којој припада Н. П. за формирање нове владе, посланик И. Д. настоји показати своју озбиљност и информисаност и тиме пољуљати изнети аргумент Н. П. и представити говорника као необавештеног, некомпетентног и неког ко примедбе износи из беса и освете што његова странка није ушла у нову владу.“

Потом народни посланик Н. П. који је изнео примедбу, да би ојачао свој претходни аргумент, износи нови у облику констатације: „Ова Влада се формира, вероватно, и она јесте највећа и она јесте најскупља. Ја остајем при свакој речи коју сам рекао.“ Народни посланик Н. П. понављајући примедбу врши њено додатно ојачавање избором суперлативних облика придева (**најгломазнији, најскупљи**) и кроз последњу реченицу, коју износи као закључак („Ја остајем при свакој речи коју сам рекао.“) додатно ојачава своју тврдњу показујући да чврсто стоји при изнесеном ставу.

Сејменџи кохерентне дебате. Дебате у којима после питања следи одговор чешће су од дебата са затварањем и враћањем на претходну тврдњу. Наредни пример је илустрација таквих скупштинских дебата:

Народни посланик М. А: „Шта је ту ко коме предлагао, то је још посебно питање. Јер оно што сте Ви изговарали и што је у Ваше име изговарао Жарко Обрадовић овде, када смо расправљали о Закону о Влади, односно о Закону о изменама и допунама Закона о Влади, Закон о министарствима, то није одговарало истини. Значи, ту су колеге из Српске радикалне странке, они који су присуствовали преговорима, нека потврде. Тада је било речено, наводно, да смо ми тада обећали да ћете Ви, господине Дачићу, добити место заменика премијера. Можда и јесмо. Али никада нисмо обећали да ћемо донети такав накардан и неуставан Закон о изменама и допунама Закона о Влади, који је ова већина донела.“

Народни посланик Ж. О: „И не мешајте колеге из Српске радикалне странке у причу око заменика председника јер нису у томе учествовали. Био је председник Владе, шеф кабинета председника Владе, господин Дачић, господин Мркоњић и ја. И нико више. Према томе ТО ШТО СЕ ВАМА КАЖЕ ДА ЈЕ РЕЧЕНО ЈЕ ВАША интерпретација онога о чему се разговарало. И стојим иза сваке речи коју сам изговорио пре неки дан. Јесте, било је речи о заменику председника а то што Ви не волите да причате а инсистирате на томе, то је Ваш проблем.“

У овом примеру на тврђу, којим говорник истиче да има сведоке који су присуствовали разговору, народног посланика М. А: „Колеге из Српске радикалне странке су присуствовале разговорима.“

Будући министар Ж. О. одговара, кроз реплику, користећи своје право да добије реч, на основу Пословника о раду јер је његово име биле поменуто од стране претходног говорника: „И не мешајте колеге из Српске радикалне странке у причу око заменика председника јер нису у томе учествовали. Био је председник Владе, шеф кабинета председника Владе, господин Дачић, господин Мркоњић и ја. И нико више.“ Народни посланик Ж. О. наглашава јасно да наведени сведоци нису присуствовали разговору: **јер нису у томе учествовали**, именујући, као потврду и сведоке које он има за ту тврђу, Као закључак износи исту тврђу исказану другим језичким средствима: „И нико више. Закључак има за циљ повећавање нивоа убеђености који говорников аргумент има код слушаоца и саговорника.“

Некохерентни сејменџи макродебаџе. Дебате које се не односе на тему о којој се расправља, нису биле ретка појава у нашем парламенту све док се новим Пословником нису предвиделе казне за овакво понашање. У оваком дискурсу учесници у дебати износе аргументе који немају никакве везе са темом или не дају контра аргумент. Доле наведени пример је један од таквих.

„Ево, чули сте. И шта даље да причамо? Добро, нека је мени требало много часова математике али, господине Чанак, ја сам то успешно завршио и био много добар и инжењер. А, Ви сте морали да завршите факултет на крају, неку економију вашу. Бојан Костреш и ваши пајташи из партије, код мог Чачанина Дула Муфте. Знате ко је Дуле Муфта? И поред тога што Вам је мама била професор, Ви сте неку флауту завршили, а после сте морали код Дула Муфте да завршите, да се нешто мало образуете. Срамота, човек на тако високој позицији. А зато сте им дали да користе просторије Сајма, где сте Ви водили Управни одбор. Да добије простор, али да Вама дају неколико диплома. И видите како је жалосно, кад једно дете професора Универзитета, мора код Дула Муфте, мога. А знате шта је Дуле Муфта правио одличне, оне позивнице за свадбе и венчања и тако даље. Човек је догурао да направи Универзитет и да код њега, господин Чанак, који на жалост је професорско дете, и тата градоначелник, и што није вадио ово из мерцедеса, него стално

возикали. Није могао ништа ни да заврши и то је јад и несрећа. Али, ево, видите, овде, он каже да би он правео Устав. У парламенту српском Ви најављујете да прави. Као што сте направили пасош, господине Чанак и делили вашим члановима странке. Има те пасоше, на коме, имам кући, донећу на следећу седницу и поделити. Поделили сте пасоше на којима пише Војводина Република. Господине Чанак, срам Вас било. **РАЗБИЈАТЕ ДРЖАВУ И ВИ НЕ БИ ТРЕБАЛИ ДА БУДЕТЕ ОВДЕ НЕГО У ЗАТВОРУ ВАМ ЈЕ МЕСТО, У ЗАТВОРУ!**[Ајде! Ајде, молим Вас!] Али запамтите, завршићете у затвору, то Вам ја гарантујем!“

У овом говору посланик износи своје тврдње о другом народном посланику, које се тичу његовог приватног живота и као такве нису тема дебате и истиче његову супериорност, поштење, у односу на посланика о коме говори: „Ја сам то успешно завршио и био много добар и инжењер. А, Ви сте морали да завршите факултет на крају, неку економију вашу... код мог Чачанина Дула Муфте“. Ради истицања супериорности употребљава се поред придева **добар** и квантификатор **много**. Народни посланик истиче да је **успешно завршио факултет**. Ако неко заврши факултет значи да је успео, али говорник да би истакао своју супериорност то додатно истиче лексемом **успешно**, не наводећи шта је мерило тог успеха. При томе истиче да не мисли да је он најбољи и да себе сагледава у правом светлу, да је реалан према себи а то значи, имплицитно, и према саговорнику те да су његове наредне тврдње реалност: „Добро, нека је мени требало много часова математике.“ И при томе додаје да је он ипак завршио успешно факултет чиме себе представља као „вредног и способног човека.“

Са друге стране, наводећи да је прозвани посланик Чанак завршио: „Неку економију вашу, код мог Чачанина Дула Муфте...“ износи тврдњу да је тај факултет дискутабилног квалитета: **нека, ваша**, и да зна власника факултета: **мога** (што додатно потврђује још једном у говору „код Дула Муфте, мога“), те да су информације, због тога, истините. На блискост посланика и власника факултета додатно указује што он, говорећи о њему, употребљава надимак **Дуле Муфта**. Посланик истиче да Дуле Муфта, човек са таквим надимком, има факултет и да је он према томе успешан, вредан, сналажљив („Човек је догурао да направи Универзитет а пре тога је правео одличне, оне позивнице за свадбе и венчања и тако даље.“) са намером, не да истакне успешност свог познаника него да додатно омаловажи посланика Чанка да он („И видите како је жалосно, кад једно дете професора Универзитета... који на жалост је професорско дете, и тата градоначелник, и што није вадио ово из мерцедеса, него стално возикали, није могао ништа ни да заврши и то је јад и несрећа.“).

Народни посланик, да би додатно дискредитовао посланика Чанка оптужује га и за корупцију: „А зато сте им дали да користе просторије Сајма, где сте Ви водили Управни одбор, јер је он Вама дао дипломе.“ Све претходно

уништавање кредибилитета и омаловажавање личности народног посланика Чанка је било са циљем да се истакне да он није компетентан да би учествовао у изради Устава: „он каже да би он правио Устав.“ Са избором он каже посланик указује да: посланика Чанка нико није ни звао да учествује у изради Устава него да се он сам препоручује. То да није компетентан за такав посао посланик ојачава оптужујући посланика Чанка да **разбија државу** и да због тога **треба да буде у затвору**, истичући то понављањем констатације, а **не да пише нови Устав** („РАЗБИЈАТЕ ДРЖАВУ И ВИ НЕ БИ ТРЕБАЛИ ДА БУДЕТЕ ОВДЕ НЕГО У ЗАТВОРУ ВАМ ЈЕ МЕСТО, У ЗАТВОРУ!“) Као доказ да посланик „разбија државу“ кроз настојање да направи Републику Војводину наводи: „Као што сте направили пасош, господине Чанак и делили вашим члановима странке. Има те пасоше, на коме, имам кући, донећу на следећу седницу и поделити. Поделили сте пасоше на којима пише Војводина Република.“ И да би појачао тврдњу о томе да ће посланик Чанак завршити у затвору он истиче: „Али запамтите, завршићете у затвору, то Вам ја гарантујем!“ Ову реченицу можемо тумачити и као директну претњу или као исказивање добре информисаности о намерама државних органа по питању слободе народног посланика Чанка. Народни посланик Илић каже, да би потпуно уништио кредибилитет посланика Чанка, као родитељ детету које је нешто погрешно урадило: „Господине Чанак, срам Вас било“, и тиме завршава своје обраћање.

Рекламација Пословника се могућност коју су народни посланици често користили као средство за дебату дигресију (одступањем од основне теме и истицањем нове):

„Даме и господо народни посланици.

Сматрам да је повређен Члан 15. Став 2. По хитном поступку може да се донесе само закон којим се уређују питања и односи настали услед околности насталих, које нису могле да се предвиде, а недоношење закона по хитном поступку, могло би да проузрокује штетне последице по живот и здравље људи, безбедност земље и рад органа и организација... *И да због тога Влада Србије не ради свој посао како ваља, у Републици Србији су угрожени животи и здравље људи, безбедности земље и рад органа и организација.* Ово су врло тешке квалификације. Дакле тражим од Вас, као председавајућег, да се изјасните о томе које мере предлагате Народној скупштини да предузме у овим изузетно тешким околностима, када су у Републици Србији угрожени животи и здравље људи, безбедности земље и рад органа и организација... Дакле, тражим од Вас, као председавајућег, да предложите Народној скупштини мере у ситуацији када су угрожени животи и здравље људи, безбедности земље и рад органа и организација.“

Народни посланик, износећи своје стајалиште да није потребно расправљати о одређеном Предлогу закона по хитном поступку, јер су повређени

одређени Чланови Пословника, дебатује о одлуци и износи низ аргумената (део текста говора писан курзивом) отварајући нову тему о којој се треба расправљати.

Аргументи могу бити везани за низ претпоставки које су познате целом аудиторијуму или само уском кругу људи. Они, као носиоци дебате, могу бити једноставни, лако језички уочљиви или сложени и језички тешки за идентификацију. Чини се да, посланици, свесни њиховог значаја, настоје да они буду јасно истакнути па се све чешће користе језичким средствима да на њих укажу или да их захтевају (говоре о slabим аргументима, лошој аргументацији, доброј аргументацији итд): **...ако немате аргументе да браните овај споразум... Дајмо аргументе... Ми износимо аргументе зашто ово не ваља... данас овде разговарамо, дајте нам аргументацију да гласамо за тај споразум... јер други аргумент, за све што не ваља у држави, је економска криза... господин министар Цветковић и господин потпредседник Владе, Ђелић дали довољно аргумената...**

Аргументи могу бити изнесени као потврдне, ушитне, узвичне реченице али се из транскрипата (као што је овај) види да говорници, неретко, износе своје аргументе и у облику реторских питања: „Ко је доносио нове законе о раду?“ „Ко је доносио нове пензионе законе?“

Знамо да у дебати имамо најмање два учесника. У скупштинским дебатама је са једне стране опозиција а са друге стране владајућа коалиција или странка. Владајућа коалиција је та која има обезбеђену већину гласова за све своје предлоге те, често, Предлоге закона и сл. образлаже у мањој мери јер ће они бити, без обзира на аргументовану заснованост, усвојени од стране посланика. Опозициони дебатни дискурси су, стога, развијенији и аргументовано поткрепљенији. Опозициони посланици користе скупштинска заседања, преносе скупштинских заседања, да би пласирали и идеје, ставове, своје странке упоређујући их са предлозима, ставовима, које износи коалиција на власти и које маркира као лоше а своје решење као добро.

ЈЕЗИЧКА ОБЕЛЕЖЈА ДЕБАТНОГ ДИСКУРСА НА СИНТАГМАТСКО-ЛЕКСИЧКОМ НИВОУ

Субјективизација која се огледа кроз употребу заменице за прво лице једине, у свим падежним облицима, употребљава се са циљем истицања личног става, мишљења, стручности и сл. (И то **ја** сматрам јако важним... **Ја** говорим, спреман сам, заједно са посланицима који у то верују, да у наредном периоду служим... **ја** се захваљујем... **ја** бих пре него што образложим овај амандман, који је поднела Српска радикална странка... **ја** ћу сада, ево, да образложим и кажем, наравно, који је наш... **Ја** бих, заиста, апеловала да прихватите ово, из простог разлога што не могу сви да буду професионалци...

ја сам информисала Народну Скупштину... **ја** се извињавам Народној скупштини... **ја** у овом тренутку заиста не могу да се сетим... **Ја** вас молим, ја вас молим или заиста опазите, или заиста опазите повреду Пословника или да своју оправдану жељу, коју ја подржавам... **Ја** Вас подсећам да сам Вам изрекла 2 упозорења и да сада Вас, пре него што сте добили реч... **Ја** вас молим, ја вас молим или заиста опазите...) Лична заменица се најчешће употребљава у директном обраћању посланика председавајућем и обрнуто (**Ја** вас молим, **јавас** молим или заиста опазите... **Ја** Вас подсећам да сам *Вам* изрекла 2 упозорења и да сада *Вас*, пре него што сте добили реч...) или када се на крају говора говорник захваљује (**Ја** се захваљујем).

Понекад заменица може бити изостављена а субјективност изражена кроз употребу глаголског облика у првом лицу једине (Захваљујем... сматрам... предлажем...) Употреба личне заменице није честа појава у дебатном дискурсу. Уместо ње посланици употребљавају личну заманицу ми да би истакли своју припадност одређеној странци или групи, да би дали важност изнетом ставу (јер га подржава више посланика па ја самим тим и валиднији): (...То је **наш** став... Ми, са **нашег** становишта... **наши** амн-дмани... **нашег** рада... који **ми** нападамо... **ми** дискутујемо... **ми** смо имали другачије мишљење... па ћемо **ми** да размотримо... **ми** смо мерили... **ми** не нападамо ништа... **Ми** сад од вас тражимо чињенице... не природно је да **ми** из опозиције... и **ми** и владајућа коалиција... **ми** не одлазимо у прилику да кажемо... **Ми** се поставља наспрам ви, опозиција наспрам владајућа коалиција и обрнуто.

Апелативи, као везивни дискурсни елементи, присутни су и у овој врсти дискурса и у, готово свим, наведним примерима. О апелативнима, као једним од интерперсоналних лексичких сигнала који су у функцији одржавања континуитета разговора, говори В. Половина. Ауторка говори о три типа апелатива: апелативи у функцији одржавања континуитета разговора; апелативи са формалним обележјима референцијалне функције; апелативи у функцији одржавања афективне компоненте разговора. (Половина, 1987: 49–59) Први тип омогућава развој разговора, у нашем случају дебате, и задобијање пажње саговорника или слушаоца, директним упућивањем на особу. Други тип се односи на „употребе именица (властите и опште) са формалним обележјима референцијалне функције, али са семантичком вредношћу индиректног апелатива.“ (Половина, 1987: 53) Трећи тип апелатива су они који се јављају у разговорима „у којима један саговорника доминира стално постављајући питања другом, и тако усмерава цео разговор.“ (Половина, 1987: 56) Овај тип апелатива не бележимо у скупштинском дебатном дискурсу иако посланици постављају питања а представници Владе дају одговоре, они нису ти који усмеравају развој дебате него председавајући, нити је комуникација међу њима типа: питање-одговор.

Први тип апелатива налазимо у нашем дискурсу када се посланици или представници Владе директно обраћају једни другима и на такав начин се издвајају од присутних. Овде ћемо навести два таква примера:

1. „И хоћу да Вас питам, када је то Народна скупштина донела одлуку коју Ви помињете, да упутим некакву препоруку или упутство Влади да у роковима који су прописани Пословником ради свој посао. Ево, ја седим данас у овој Скупштини, као и моје колеге, и нисам био присутан у том моменту када је Скупштина гласала о тој одлуци. Дакле, Ваше лично мишљење и Ваш став ја могу да поздравим али није тачно да је Скупштина...“

2. „Такође, хтео сам да га питам, шта ће му 300, односно 20 милиона динара за путовања? То је 250.000 евра? Да ли да води сву ту свиту са собом када буде негде путовао.“

У примеру број 1 апелативи се јављају уз заменицу Ви (**Вас питам, Ви помињете, Ваше лично мишљење и Ваш став**) и уз заменицу ја (**ја седим, моје колеге**).

У примеру број 2 који садржи питања упућена министру финансија говорник директно упућује на особу (**господине Ђелићу**) чиме исказује своју жељу, захтев, да управо именовани одговори на постављена питања.

Други тип је, такође, присутан у анализираном корпусу: „Ја сам већ почео да послушкјем како нови коалициони партнери помињу да нико од преостала 3 хашка оптуженика није у Србији, па их онда не можемо ни ухапсити, ни изручити.“

Апелативну функцију имају: **нови коалициони партнери, преостала 3 хашка оптуженика**. Иако се директно не помињу називи странака које су оформиле Владу, који су нови коалициони партнер, и посланици знају о којима се ради. Овде треба истаћи употребу придева нови у пејоративном смислу, као неку нову, неочекивану комбинацију странака. **Преостала 3 хашка оптуженика**-иако се директно не помињу имена оптужених саговорници знају о којим лицима се ради. Лексема **преостали** упућује на то да су сва остала лица која су била оптужена, изручена, и да су ова три, случајно, остала неизручена.

Можемо закључити да су у дебатном корпусу апелативи битни везивно-лексички елементи и да су као такви честа појава која омогућава развој дискурса у смеру у којем саговорници желе, са саговорницима са којима желе или на које упућују.

Родно сензитивни језик, такође, је једна од карактеристика дебатног дискурса у посматраном корпусу. Народни посланици примењују, у већој или мањој мери, родно дефинисане именице, посебно када се ради о титулирању: **госпођо председнице, госпођо председавајућа, министарка, посланица**. Битно је нагласити да сви народни посланици своје обраћање почињу исказујући поштовање онима којима се обраћају, било да се ради о

председнику Владе или Скупштине, председавајућима, министрима или народним посланицима, којима се обраћају и са колеге. Уз именицу у женском роду (**председнице, председавајућа, министарка**) увек иде и именица **госпођа**, као да се њоме жели додатно истаћи родна припадност. Ове три именице се, у нашем корпусу, увек јављају са именицим госпођа, док се она јавља и самостално. Народни посланици обраћање, готово увек, почињу као у горе наведеном примеру: **Даме и господо. Поштовани народни посланици**. На почетку говора су увек **даме (никад госпође)** и **господа** а у наставку следи именица у првом лицу множине мушког рода (**народни посланици**) са припадајућим придевом, са којим се слаже у роду, броју и падежу. Ни у једном примеру немамо обраћање: **Поштоване народне посланице**. Народне посланице више воде рачуна о родно адекватној употреби лексема него народни посланици, посебно ако се народна посланица обраћа другој посланици, председници, председавајућој, чланици Владе итд.

С. Савић (2009) даје упутства за стандардизацију родно осетљивог језика, која су као таква неопходна јер се родно равноправни језик налази у фази формирања. У оквиру дванаест прецизно формулисаних упутстава, ауторка наводи и оно које се односи на титулирање којим се препоручује доследна употреба форме женског рода за именовање занимања и титула жена свуда где је то могуће. Анализа нашег дебатног дискурса показала је да народни посланици поштују правила и препоруке у вези употребе родно равноправног језика те су и одступања минимална, као што смо и видели из горе наведених примера.

Модалност у дебатном дискурсу је једна од битних карактеристика, уколико под том појавом подразумевамо исказивање високог степена убеђености говорника у оно што говори. Она има убеђивачку улогу у дискурсу, као дебата сама по себи. Појачавање исказа кроз призму модалности односило би се на начине уз помоћ којих се изражава већи степен истинитости, сигурности и вјероватноће. Уколико се вероватноћа квантификује, може да заузима вредности од 0 до 1, а ако вероватноћа фактивности има вредност 1, значи ради се о епистемичкој нужности. (Трбојевић-Милошевић, 2004: 32).

Анализом модалности парламентарног дискурса бавила се и М. Вуковић (Вуковић, 2014) на корпусу седнице Скупштине Црне Горе на којој се разматрао Предлог закона о буџету. Она говори о наглашивачима (речце, прилози, фразе), јаким епистемичким глаголима, именицама и придевима. Од наглашивача у парламентарном дискурсу издваја модалне речце и прилоге: наравно, заиста, свакако, јасно, очигледно, уопште... Као јаке епистемичке глаголе издваја: мислити, сматрати, видјети, знати, вјеровати... Јаки епистемички придеви регистровани у посматраном корпусу су: сигуран, јасан. Што се тиче именица издвајају се: мишљење, чињеница, неистина, знање, тврдња, доказ, аргумент.

Кратку анализу модалности у нашем корпусу урадили смо уз помоћ софтверског програма textSTAT (који смо користили и при анализи

колокација) и посматрали смо оне који су, као такви, регистровани у парламенту Црне Горе, а које је ауторка М. Вуковић у свом раду истакла.

Идентификујући наглашиваче утврдили смо степен њихове заступљености према броју појављивања у корпусу: **наравно** се јавља 58 пута, **заиста**-48, **заправо**-20, **сигурно**-18, **никад**-14, **јасно**-9, **нарочито**-8. Наглашивачи **очигледно**, **нарочито**, **никад**, **јасно**, **сигурно**, јављају се додатно наглашени (**потпуно очигледно**, **нарочито важно**, **никад и никако**, **сасвим јасно**, **сасвим сигурно**).

Јаким модалним глаголима су се показали: **мислити** (**замислити**, **размислити**) који се у корпусу појављује 88 пута (15 пута у множини, 73 у једнини), **знати**-51 (17-множина, 34-једнина), **сматрати**-33 (11-множина, 22-једнина), **видети**-25 (17-множина, 14-једнина), **веровати**-18 (16-множина, 2-једнина: **Ви верујете**), **тврдити**-2 (**Ви тврдите**).

Уколико посматрамо придеве на основу њиховог модалног значаја резултат је: **сигуран** који се јавља 8 пута, **јасан**-4 пута, од тога два пута додатно појачан: **веома јасан**.

Што се тиче именица резултат наше кратке анализе је показао: именица **мишљење** се појављује 16 пута у корпусу (**лично мишљење**, **своје мишљење**, **Ваше мишљење**, **свом личном мишљењу**, **супротна мишљења**, **поједина мишљења**), **чињеница** се појављује 24 пута, (**не**)**истина** је именица која се појављује 9 пута (једном додатно ојачана: **основна истина**), именица **аргумент** се јавља 10 пута (**ове аргументе**, **немате аргументе**, **износимо аргументе**, **други аргумент...**).

На основу ове анализе можемо закључити да су модални облици присутни у дебатном дискурсу и да их посланици, сходно контексту и намерама, користе. Они се користе да би оснажили изречено или, уколико су праћени одређеном интонацијом, додатно умањили значај изреченог од стране саговорника.

Употреба потенцијала је једна од карактеристика дебатног дискурса. Потенцијал, као глаголски облик којим се изражава жеља или намера да се нешто учини, да се делује у одређеном правцу, није реткост у дебатном дискурсу: **бих покушао**; **бих желео**; **споменуо бих**; **бих морао**, **бих молила**; **бих хтела**; **бих требао** итд. Њиме се жели ублажити намера да се нешто учини, представити оно што ће се учинити само као могућност.

ЗАКЉУЧАК

Резултати истраживања, на корпусу српског језика, као и резултати истраживања базираних на корпусима других језика указују на чињеницу да је скупштински дебатни дискурс аргументациони у својој бити обележен је неким језичким специфичностима од родно сензитивног језика, који је све већој експанзији захваљујући јачању свести о родној равноправности,

апелативима као језичким средствима који омогућавају одржавање континуитета разговора, субјетивизацијом као једном од језичких средстава којим се скреће и придобија пажња, модалност и његова убеђивачка улога.

Аргументација, како таква, не може бити ни добра ни лоша јер се њен квалитет мери кроз успешност убеђивања саговорника.

ЛИТЕРАТУРА

- Аристотел 1983: Аристотел. *Поетика*. Загреб: Матица Хрватска.
- Петровић 1975: Сретен Петровић. *Рейорика*. Ниш: Градина.
- Половина 1987: Весна Половина. *Лексичко-семантичка кохезија у разговорном језику*. Београд: Филолошки факултет.
- Половина 1999: Весна Половина. *Семантика и њихови лингвистички*. Београд: Чигоја штампа.
- Радовановић 1979: Милорад Радовановић. *Социолингвистика*. Београд: БИГЗ.
- Савић 2004: Свенка Савић. Упутства за стандардизацију родно осетљивог језика. Доступно на: http://www.zenskstudije.org.rs/01_o_nama/svenka_savic/textovi/njegosevi_dani_1.pdf (датум приступа: 21.09.2015.)
- Тошовић 1988: Бранислав Тошовић. *Функционални стилкови*. Сарајево: Свјетлост.
- Toulmin 1958: Stephen Edelston Toulmin. *The Uses of Argument*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Трбојевић-Милошевић 2004: Ирена Трбојевић-Милошевић. Нефактивни глаголи као епистемички модализатори пропозиције. *Лингвистичке анализе*. Зборник у част 25 година Института за стране језике у Подгорици. Подгорица: Институт за стране језике Универзитета у Црној Горе. (стр. 203–214)
- Вуковић 2014: Милица Вуковић. Јака епистемичка модалност у парламентарном дискурсу. *Примијењена лингвистика у фокусу*. Зборник радова са треће конференције Друштва за примијењену лингвистику Црне Горе (ДПЛЦГ). Подгорица: Институт за стране језике Универзитета Црне Горе. (стр. 117–131)
- Висковић 2004: Никола Висковић. *Аргументација и њено право*. Београд: Досије.
- Шкиљан 1998: Дубравко Шкиљан. *Јавни језик: његови лингвистички јавне комуникације*. Београд: Чигоја штампа.

Jelena VOJINOVIĆ KOSTIĆ

MACROSTRUCTURE OF THE PARLIAMENT DEBATES AND SOME OF THEIR
LINGUISTIC FEATURES ON SINTAGMATICALLY-LEXICAL LEVEL

SUMMARY

The beginning of studying argumentation stems from the time of Old Greece and the development of rhetoric as discipline. Contemporary argumentation theory is based on Aristotle's rhetoric. The development of linguistics and discourse analysis has also brought new perspectives on argumentation. Today's theory looks at argumentation, arguments (as parts of it), assumptions, etc. from the position of pragma-dialectic.

In the paper we present the basic characteristics of argumentation, which are supported by examples from our debate practice. We are talking about the basic concepts operated by contemporary argumentation.

In this paper we also analyze some of the features of the macrostructure of the debate, the relationship between arguments and the structure of argumentation. Identified elements of argumentation, manifestations, structure, linguistic elements are also empirically substantiated through their existence in concrete discourse.

Key words: Argumentation, argument, macrostructure, gender equality, appellants, structure of argumentation, coherent debate, non-coherent, subjectivization, modality.